

A ZÖLD RABBI

– Hommage à Marc Chagall –

„Tapadjon nyelvem az ínyemhez,
ha nem emlékezem meg rólad”,
kis és nagy meditációk közt
gunnyadó, öreg vándorprédikátor.
Súlyos a vállad, nehezülnek
a szelíden kulcsolódó kezek,
halandók hajléka
a csönd-kagylóba zárt tekintet.

Szabadulni a testtől, a szív gyarlóságától,
kihátrálni múltó, egyszeri önmagadból,
néha csak egyféleképp lehet:
a Színek látomásába burkolózva,
le a gomolygó Színek látszólag
jelentés nélküli, tömör szövetébe,
a beszéd-alatti létezésbe,
hogyan legyen hely a megbocsátásra.

Megmutatni, milyen az arc törékeny zöldje,
a moha meghittsége és a könnyörgés-zöld,
a tűzben sarjadó füvek zöldje,
a szájban kuporgatott mentavíz
és a porrá tört drágakövek kifakult
zöldje, az Aszfalt-tó vihar utáni zöldje,
a Napot ringató lombok zöldje,
s a múlt áthatolhatatlan méreg-zöldje.

Az alázat színe, mely az örökös ellenfényben
hosszúra nyúlt árnyak közt szégyenkezve
tör utat. Az átok színe.
NINCS TOVÁBB. Az elme tragikus partokra ér.
Éji órán pontos csillagokkal érkező
légszomj és visszatérő látomások.
Álmaid köré egyensúlyt szerkeszt a sors,
mely denevérköpenyként rád terül
és befeketíti éjszakáid.

Ádám Tamás

ENCIÁN ÉS SÁRGA

(Turczi István *A zöld rabbi* című verseskötetének
egyik lehetséges olvasata)

Legalább egyszer mindenkit megérint Marc Chagall. Inkább többször. Zöld hegedőse biztosan. Halljuk a dallamokat, és zöldben látjuk a világot. Mégis, hány árnyalata létezik ennek a színnek? Továbbá felvetődik a kérdés: csak egy hegedűs kiváltsága a zöld vagy lehet egy rabbi is ilyen? Vajon a Nap sugarának íve miként módosítja az árnyalatokat? És, ha zöld a rabbi, az árnya is az? Miként ragyog az arca gyertyafényben? Megannyi kérdés. A válaszok megtalálhatók Turczi István *A zöld rabbi* című közelmúltban megjelent kötetében.

Magamról többé már semmit. Így nyugalmasabb, meghitt csend körülöttünk, pontos a meghatározás: kenyér és keserűgyökér, különben a sós víz is enyhét ad. Ez lenne a kötetindító vers kivonata. Emberi, meleg sorok, esendőségünk bizonyítékai. Találkozunk ezekkel a hangulatokkal később is, a műnyomó lapokon.

Mintha kezdete se volna. Ilyen gyönyörűen–pontosan–félelmetesen–hátborzongatón kevesen fejezték ki a reményt, a reménytelenséget. Különös kontraszt. Turczinak néhány sor elég volt az ellenpontozáshoz. „...egyszerre tavasz villantja rám fehér fogát,/ és világosság árad mindenünnen./ Tegnap még koponyasötétben ültünk,/ akár egy múzeumban, mit rég bezártak,/ s a behajtott

---

spaletták mögött/ álomporlepedőbe burkolózva vártuk/ a kívülről dobanni készülő szív zaját./ De nem téveszt meg a szárnyas fény:/ mintha kezdete se volna, olyan reménytelen.”

A felhőkkel sodródó fák. Sodródjunk, s ne vessünk mi is, hátha így könnyebb. Persze nem, mert csak a szálló madár árnyéka könnyű. Higgyünk a szerzőnek, lesz jövő, hogy lesz elég időnk elmondani. Nehezen hihető, de adjuk meg magunk, a költő mindig igazat beszél. Ha nem így lenne, hamissá válna a vers. Itt azonban erről szó nincsen, őszintén beszél Turczi, mélyről szakadnak fel a gondolatok.

Mindenková követ a Nap. Leolvasható a némaságban is, zsoltárok hagyják el a száját, s az arcok repedéseiben megremeg a fű. Milyen a színe? Zöld bizony. A jelenben vagyunk, pedig rég íródtak ezek a versek, mégis félelmetesen aktuálisak most, amikor ismét pokolgépektől hangos Izrael. Öngyilkos merénylők járnak az utcákat. A jó költő meglátja a jelenben azt, amit más nem láthat, s érezve–tudja a jövőt: „*Mintha távol/ robbantanának. Felfoghatatlan, miért.*”

Egyszer elfelejtjük, milyen. Pusztulás, rombolás, sikoly, atomvillanás – kopognak a szavak. Tényleg elfeledjük egyszer, István? S, ha nem, az élet puha szorításában is mennünk kell tovább. Elfogadom.

A múltnak megvan. A költő bejárja a városokat, miközben készül az ünnepekre, találkozik különös tárgyakkal, túlvilági emberekkel, amelyek és akik lába előtt hevernek, mint a nyár angyalcsordái. Ez szép. Helyén van minden a versben, valahogy mégis hiányérzetem támad. Nehezen megfogalmazható, miért. Nekem nem elég mély ez a költemény, nehezen merülök el benne. Meglehet, az én hibám.

Ez lehet az, amit a sors. Percnyi nyugalom, távol mindentől, egy más idő peremén, más dimenzióban. Már–már örökké otthon, ahol mosolygó gyerkőcök szaladgálnak, ahol szándékosan viszi az arcokba a szél a citrus illatát. Mégsincs megnyugvás; ha egyszer megérkezünk, indulnunk is kell valamerre.

A szív, akár a Nap. Fogatkozik. Megy az idő, ideje elkezdeni a leltárt: mennyiszer kellett szégyenkeznünk tetteink (s ide csatolható), gondolataink miatt! Nem segít az ólompor a sötéthez szokott szemem. Ha láthatatlanok is a helyszínek, nem nyugszik a lelkiismeret.

Minden este egy gyertyával. Naponta több fény. Törvény. Szertartás. Újra a remény, a hit. Hinni, hogy a világ nem is olyan rossz, mint gondoljuk, s bátran ajánlható, mi több, meghirdethető. Akad jelentkező?

Ott, ahol még történik valami. Egy hosszú sóhaj. Helymeghatározás. Jó lenne tudni pontosan, hol vagyunk. Persze érezzük a helyszínt, a tájat, a verset, az erdők véredényeit, a sátortalan téli vihart, a gomolygó ködöt. Ott, ahol éjjel vannak a leghosszabb éjszakák.

A fák újéve jött el. Kitalálom, mit álmodnak a póznákon gubbasztó madarak. Egyre kevesebben várják meg a haragvó felhőket. Fogynak, fogyunk mi is, a barátok a temetőbe vándorolnak, ragyognak a sírkövek, ragyog az arcunk. Csak azt ne hidd, hogy sírunk, még ha olykor könnyezünk is.

Nem marad más, csak a játék. Ha nem ismernénk a szerzőt, a címet olvasva könnyed játéokra gondolhatnánk. Mosolygós arcok állják körül a csocsót, gyengébbek kedvéért az asztali focit, és a forgó játékosok vigyorgó arccal rugdossák a gólokat – hihetnénk. Illene a kép a farsangba. Ám az mégsem lehet, hogy ilyen egyszerű legyen a világ. Mert itt és most s sorsvetés kegyetlen játékát énekeli meg a költő. Dobjuk a kockát, s izgulunk, melyik oldalára fordul. Elpusztulunk? Megmaradunk? A válasz nem lehet más; a vers azt akarja, hogy éljünk. Ennek ellenére egészen bizonyos, háromszor egymás után nem dobunk hatost.

Epagomena. Eljön az idő, mikor fiunknak mesélünk régvolt történeteket. Kikerülhetetlen. A filozofikus kérdés már csak az: tudunk-e merítkezni a személyes múltból. Hogyan beszéljünk a gyerekeknek az elmulasztott lehetőségekről, az örökké bennünk élő hiányról?! Arról, amit nem tettünk meg!

Betlehemi história. „Nincs isten – szólt a költő/ a vályogviskó előtt/ Van boldogulás – szólt Isten/ és kijött a házból.”

Térképek, legendák. A költő szorongva száll fel a repülőre, hogy Izrael földjén landoljon majd néhány óra múlva. Lehet, fegyverropogás fogadja, talán bomba. Akárha ma lenne. De a tel-avivi est csendes. Megérintik az embert a bibliai helyszínek, köröskörül a teremtés szétszórt titkai. A királyok, a rabbik pedig közben csak egyre mennek, mennek. Tudják az irányt.

Téltemetővirág. Gyönyörű szerelmes vers. Gyertyafény hétszer. Anna rácsos pilláin madártoll szöszmötöl. Átfordul mégis, duzzogva. Gyönyörkari-kás fény. Az olvasó megremeg a szép képektől, miközben testét hőhullám járja át. Jó lenne megint szerelmesnek lenni!

A zöld rabbi. Mondtam az elején: Chagall, s vele együtt a zöld valahogy mindig előjön. Pedig a zöld nem is alapszín. Csak olyan pancsolt valami. Keverjük össze a sárgát az enciánnal, s megszületik a zöld. Ha egyikből kevesebbet, a másikkól többet. Ha az egyikből többet, a másikkól kevesebbet. Esetleg hajszálra ugyanannyit. A végeredmény mindig más. Millió árnyalat: haragvó, lágy, rideg, puha, kemény, átmenő, mint a lódenkabát. A zöld rabbi vállán cipeli az éjszakát, mozdulataiból kiolvasható, szabadulna már...

Karácsony. Precíz helymeghatározás, kissé rideg tájleírás, sikátorok. Szombat. Alkudozó arabok, kegytárgyárosok, összezárt ajkú zsidók. Karácsony Jeruzsálemben. Bár a narancs és fűszer illata csábító, inkább itthon maradnék szeretteim között.

Esküvő. „S míg én jobbára képzelődöm/ te összetört tányérunk cserepeit/ becses amulettként őrzöd/ régi szokás szerint”. Ha elolvassuk ezeket a sorokat, semmi kétségünk nem lehet afelől, hogy ennek esküvő lesz a vége. Előtte korhely legénybúcsú. És eljő az esküvő ciprusok kegyes suhogása közepette. Szép ívű vers, tagadhatatlan.

Jeruzsálemi tűz. Előzőleg is megjelent már a sárga szín, a gyertyák lángja valahol ilyen volt, a Holt tenger is sárga. Csodálom is, hogy a vízbe szédülő Nap nem festi vörösre. Vagy a tűz. Szent igaz, Turczi úr: „minden leégett fűszál/ Isten szívébe újabb tördöfés.”

Anatevka. Befejezésül, „látjátok / örökös remény hiába növeszt / ablakunk üvegén jégvirágot / indulni indulni kell / bedesztkázott tekintetek / ölelésre görbülő kézfogások / már a búcsúzás is érvényét veszti / a Könyvből idézünk lázas sorokat / elszabadult régi dallamokat / sodor egyre a szél / sebek feltépett felhőrongyai amott / tőből lemetszett hajfonatok közt / gubancolódik a táj / templomtalan idegen városok mentén / csak a félelem szűnni nem akaró / harangjátéka / mind elhagyjuk egyszer otthonunkat”.

Szóval, ez lenne az egyik lehetséges olvasat. Akad még néhány ezer. Hozzá lehet simulni a versekhez. Jó elmerülni bennük. Engedik. Csak a jó költemények engedik. Minden a helyén van. A sallangmentes sorok bizonyítják a szerző tehetségét, és azt is, csak ilyen gondozott verseket érdemes a nyomdász kezébe adni. Onnan már egyenes út vezet az olvasó szívéhez.

Valahogy mégis bele kellene kötni ebbe a könyvbe. Mert, hogy néz az ki, hogy egyetlen tűszúrást sem adunk a költőnek! Mint fentebb utaltam rá, az Egyszer elfelejtjük, milyen című vers valahogy kilóg a sorból. Rendben van vele minden, mégis hiányérzete támad az embernek. Néhány helyen, néhány sornál érzek hasonlót, ahol az egymás mellé rakott szavak nem emelkednek meg igazán. Legalábbis nem a megszokott turczi-magasságokba.

Mondottam vala: igen kiváló lírát tett az asztalra Turczi István.

Megkockáztatom, az elmúlt év egyik legigényesebb (ha nem a legjobb!) kiadványa a Rabbi. Nem kis esztétikai élményt jelent az olvasása. Tegyük a polcra Turczi könyvét, biztos vagyok benne, kényszert éreznek majd, hogy gyakran leemeljék.

Végezetül ne feledkezzünk meg a kötet tervezőjéről, Püski Sándorról sem, aki egyébként szépséges illusztrációkat készített a rabbiról. (Remek munka) Magas a mérce minden szempontból, nem lesz egyszerű túlszárnyalni!

(Aura Kiadó, 2001)